

Ballada az öregasszonyról

– részletek –

2016-ban jelent meg a Croatica kiadónál **Bárkányi Valkán Zoltán** kisprózákat tartalmazó, kétnyelvű – szlovák-magyar – kötete, *Ballada az öregasszonyról* címmel, melyből részleteket adunk közre. A kiadvány megjelenését a Fővárosi Szlovák Önkormányzat, Óbuda-Békásmegyer Szlovák Önkormányzata, az Országos Szlovák Önkormányzat, a SlovakUm Non-profit Közhatalmú Kft. támogatta. A szerző a Barátságban publikál a folyóirat megjelenése óta.

Zoltán Bárkányi Valkán 1941-ben született Keszthelyen. Bárkányi, a magyarországi szlovák rövid epika emblematikus alakja. *Ballada az öregasszonyról* című új kötetében a tizenöt eredeti szlovák nyelvű szöveg mellett tizenegy történetet magyar fordításban közöl. Ezeket átítja a pillsi táj és az ott élő emberek iránt érzett szeretete. Korábbi kötetei: *Vzplanutie (Fellángolás)* 1987; *Návrat (Visszatérés)* 1998; *Vianoce tetky Karovej (Kara néne karácsonya)* 2009; *Pivnica (Pince)* 2011; *Jabloň (Almafa)* 2013. (A BARÁTSÁG 2016/6. számában közöltünk recenziót a prózaválogatásról Maruzsné Sebó Katalin tollából.)

Búcsú

A körhinta, a lövölde meg a hinták csak pénteken jelentek meg, a falu azonban már hetek óta készülődött legnagyobb ünnepére, a búcsúra.

Emberemlékezet óta erre a késő őszi napra, a Szent Kelemen napjára, az asszonyok kimeszelték a ház elejét, a férfiak olajfestékekkel bekenték a fa- és vaskapukat, kerítéseket, és – ami szintén az ő dolguk volt – gereblyével kitisztogatták a házak előtti árkokat a szeméttől, és a nagy vesszősöprűvel rendbe tették az udvart, sőt a ház előtti járdát is. Az idősebb férfiak a búcsú előtti héten szinte kötelességszerűen elmentek a borbélyhoz nyíratkozni.

– Búcsú csak egyszer van évente – mondogatták, ami azt is jelentette, hogy – mint ahogy illik – méltóképpen meg kell ünnepelni. Volt is mivel: a szőlőben való vessződségnek köszönhetően a családi pincékben már kitisztult az újbor. A baromfiólakban a tömött kacsák, libák vártak sorukra, hogy a legfinomabb falatokká váljanak az év legfölségesebb ebédjén.

Reznikék, öreg szövetkezeti nyugdíjasok, úgy várták a búcsú vasárnapját, mint a messiást, már csak azért is, mert kedden táviratot kaptak, hogy a búcsú vasárnapján megjön a fiuk és menyük a két felnőtt unokával. Attól kezdve az öreg Reznik minden reggel felvette a rég megvett, de még alig hordott félcipőjét, és a téglával kirakott pitvarban egy helyen topogott, lépkedett, hogy a fájós, görcs húzta lábai megszokják benne a járást, és vasárnap a szentmise-re menet nehegy felmondják a szolgálatot. Az asszonnak is akadt dolga elég, mindenre volt gondja, aminek szerinte és a bevett szokás szerint az ünnepi asztalon kell lennie. Az édes nyalánkságokat, kólát, kávét, tejszínt megvette a boltban. Szombat délutánra már minden elő volt készítve. Az öreg levágta a hízott libát, ő meg leforrázta, megkopasztotta és földarabolta. A maradék erejét vasárnap délelőttre tartogatta, amikor a kismise után már csak sütni-főzni fog. A legkedvesebbeket mégiscsak illően meg kell vendégszolgálni. A búcsút libahús nélkül nem tudta elképzelni sem ő, sem a férje. Ez íratlan törvény volt, nemcsak az ő családjukban, hanem az egész faluban.

A vasárnap reggel még messze volt. Az öreg és a felesége csak hánykolódott, forgolódott a meleg dunna alatt, sóhajtoztak, és mindketten azt lesték, mikor kezdik az őszi nap hűvös sugarai simogatni az ablak üvegét. Az öreget pirkadatkor mégiscsak elnyomta az álom. De nem sokáig, mert egyszer csak érezte, hogy lökdösi az asszony:

– Jožo, te még alszol, vagy mi?

Az öreg a dunna alatt a másik felére fordult.

– Kelj fel, hallod, kelj fel... – hangzik buzdítólag –, sok munka vár még ránk...

– Munkából van mindig éppen elég – emeli fel az öreg ősz fejét – ezt mondanod sem kell...

– Te meg itt lustálkodnál... De ma nem lehet... Végtére is ma nagy ünnep van... Kelemen napja... meg a fiunk is jön...

– Igazad van! – buggyant ki az öregből, és határozott mozdulattal ledobta magáról a dunnát.

– Te, ez a rövidke alvás teljesen elkábított... Hát persze, ma Szent Kelemen napja van... búcsú napja... Örüljünk neki...

– Bizony örüljünk neki – ismétli meg az asszony. – Ha nem tudnád, ez a mi hatvanegyedik közös búcsúnk... Az ember nem is hinné... a hatvanegyedik... szinte hihetetlen...

– Hiába no – szomorodott el az öreg arca –, megöregedtünk...
– Nem tehetünk ellene semmit – morfondírozott az asszony –, mindennek vége lesz egyszer... a mi életünknek is.
– Hagyjuk az ilyen beszédet! – emelte fel a hangját az öreg. – Inkább lássunk munkához!
Az asszony a tűzrakáshoz fog, térdén tördeli a még tegnap este bekészített venyigét. Gondolatban maga elé idézi a fia alakját és a család minden tagját. Hogy milyen nagyon várja őket, hogy örül nekik! Már csak azért is, mert ezek a látogatások egyre ritkábbak. – Mindenkinek megvan a maga gondja – próbálja igazolni a fiát –, nem lehet ide csak úgy bármikor elugrania neki.
Aztán a hófehér hajkoronája alatt más képek jelennek meg előtte. Az asztalnál ül az egész család, és ő kínálja nekik a legfinomabb falatokat. Milyen jó lesz nekik, együtt lesznek megint. A boldogságtól szinte sugárzik az arca.
A gazda szintén tette a dolgát, ami minden áldott nap ki van rá mérve. Hozott a pincéből egy szakajtó krumplit, amit az asszony odatett főni a disznónak. Aztán a fészert alatt morzsolta a szakajtóba kukoricát és kézi darálással ledarálta. A kész moslékot a vödörrel kivitte és beleöntötte a disznó elé a vályúba. A tyúkoknak is szórt kukoricát és öntött nekik vizet. Mire bement reggelizni, már jócskán elfáradt.
Asztalhoz ültek. Arcukról elégedettség sugárzott a tiszta, késő őszi reggelen, ahogy a nap már szétterült a Kémény-szikla fölött, és hideg sugaraival bekukkantott egyenesen a konyhájukba. Ez a reggel szép és kellemes napot ígért.
Ahogy megjöttek a kismiséről, az idő gyorsan múlt. A konyhából ingerlő, csábító bűcsús ételek, libaaprólékból készülő leves, a sült máj és hús illata áradt. A sütőben pedig pirult a káposztáslepény, ami elmaradhatatlan volt, ha a fiuk látogatóba jött.
– Már itt lehetnének, – szólalt meg az öreg türelmetlenül.
– Még korai, Jožo, nagyon korai... Ne aggódj, biztosan megjönnek – mosolyog az öregasszony –, délre biztosan itt lesznek, csak győzzük őket kiszolgálni...
A gazdasszony a sparhelt körül sűrög-forog, a gazda gondja az ital, leltárt csinál hát a kólás-, málnás-, ásványvizés és a sörösüvegek között. Aztán eszébe jut, hogy az egész bűcsúi ebéd az ő saját bora nélkül fabatkát sem érne. Határozott léptekkel indul a pincébe, ahol két százliteres hordó áll, amiket még a szüret előtt bekent lenolajjal, hogy ne penészedjenek. Az egyik fehér-, a másik vörösborral van tele. A vöröset választotta. A hordó csapja fölé hajolt és teleengedte a literes pintet. Aztán mintegy a saját önbizalmának erősítésére megengedett egy kétdecis poharat is, s a tartalmát egy szuszra leengedte a torkán.
Ahogy a konyhába lépett, mérgesen dűnnyögte az asszonynak:
– Hol a fenében vannak már ilyen soká! – néz ki az ablakon az utcára. – Már itt kellene lenniük.
Az asszony már nem ellenkezik. Őt is elfogta az aggodalom, vajon nem történt-e valami bajuk útközben, vagy még előbb, otthon, az indulás előtt. Nem romlott-e el a motor, vagy nem betegedtek-e meg? Ki tudja? – sóhajtozott.
– Ne beszélj számárságokat! – horkant fel az öreg. – Hogy éppen bűcsúra ne jönnének? Az lehetetlen!
– Terítsem meg az asztalt? – nézett kérdően az asszony az emberére, aki csak bólintott beleegyezésképpen.
– Hány személyre? Csak kettőnknek?
– Ugyan, miket beszélsz már megint – mérgelődött az öreg. – Hat személyre... ők négyen, mi meg ketten... ez összesen hat. Annyian is leszünk... már számolni sem tudsz?
Ültek a terített asztalnál és hallgatagon váraoztak. Lopva néha az ingaórára pillantottak, amely a zavartalan, hosszúra nyúlt csendben egyhangúan emlékeztetett az idő visszafordíthatatlan múlására. Fokozatosan megérlelődött bennük a sejtelen, majd félelem, hogy hiába várnak. Hosszan hallgattak mindketten, mint a némák, s ez a végtelen hallgatás gyötrelme volt számukra. De hogy mégse üljenek tétlenül, szürcsöltek egy kis levest, s nyeltek hozzá a főtt húsból. Azt is csak lassan, erőltetve, semmi többet, mert az étvágyuk, ami előbb még oly nagy és örömteli volt, elszállt, mint a pára.
– Anyjukom – szólalt meg az öreg fájdalmas hangon –, ezek már nem jönnek. Mert ha akartak volna, már rég itt lennének. Ideje megetetni a disznót és a tyúkokat.
Az asszony hallgat. Az ő kételyei is rég bizonyossá váltak, hogy azok, akiket olyannyira vártak, ma már bizony nem jönnek, meg már nem is jöhetnek. Ahhoz már késő, nagyon késő.
Eközben az ablak mögött már bizony esteledett. A Fehér-sziklától a késő őszi nyirkos ködének hulláma szállt a falu fölé. S mivel a sötétség is egyre sűrűsödött és ellepte az egész tájat, a főút hosszában kigyúltak a lámpák.

– Bezárom a kaput, jó? – szól az öreg a hosszú csend után.

– Csukd – bólított az asszony fájdalmas kifejezéssel az arcán.

Az öreg és felesége szó nélkül, csendben, lassú kimért mozdulatokkal vetkőztek. Az történt velük, ami hatvan esztendő alatt soha. Először esett meg, hogy még csak körülnézni sem mentek ki a főtérre, ahol hangosan szól a zene, és a lövöldék, körhinta meg a sátrak körül csak úgy nyüzsgött a falu népe.

Vércse Miklós fordítása

(1995)

A pince

Alig pirkad, a falu még alszik. Michal Kara szövetségi nyugdíjas erélyesen lelöki magáról a nehéz dunyhát, leengedi az ágyról a lábát, és ösztönös mozdulattal dugja elnyűtt bocskorába. Ilyenkor bizonyára nem volt egy lélek sem a faluban, aki ennyire korán lábon lenne. Az öregség ébreszti, nyitogatja a szemét.

De hát minek is heverészne tovább, gondolta, hiszen éjfélről szinte le sem hunyta a szemét, csupán hánykolódott az ágyában. Meg fulladozott, és egész idő alatt csak köhécselt. Az átkosan rövid alvás után gondolatai a régen kitaposott ösvényen indultak el. Már több mint négy esztendeje, amikor örökre itt hagyta hú társa, ugyanaz jár az eszében, az idő kérlelhetetlen múlása, a vég közeledte, amitől már rég nem fél. Inkább ellenkezőleg, várja, ő maga óhajtja. Hiszen eleget élt már, maholnap ünnepli a nyolcvannyolcadikat. Hosszú idő ez, nagyon. Érti, hogy napról napra gyengébb és tehetetlenebb. Ez az állapot mindig elkészeríti, és ilyenkor akarva-akaratlan a halálra gondol. Sőt, éjszakánként még beszél is hozzá. Alig szundít el a meleg dunyha alatt, az udvaron az öreg vak kutya felvonít, erre nemegyszer fel is ébred. Fülel, hallgatózik, lépteket hall, majd megnyikordul az ajtó. Hinni kell a szemének: ott áll az ágyánál a kaszás! Odahajol hozzá és megérinti a vállát. „Mennem kell?” – kérdi tőle bátran, de a kaszás csak néz, mintha semmit sem hallana, s amilyen hirtelen megjelent, oly gyorsan el is tűnik, s otthagyja őt gyötördni megalázottan, továbbra is bizonytalanságban.

– A nap még sehol, s én már holtfáradt vagyok – jegyzi meg hangosan Michal Kara. Igen, hangosan, és nem kell csodálkozni azon, hogy magával társalog. Négy éve annak, hogy egyedül van otthon, s ha hangos szót akar hallani, magában beszél. Már meg is szokta, hatásos gyógyír ez a magány nyomasztó terhe ellen.

Lassan az ablakhoz tötyög, meglepetten és nagy sajnálattal látja, hogy fehér hótakaró lepi az egész udvart, sűrűn havazik, mintha valaki fent az égbolton rázná hatalmas dunyháját. A hópelyhek egymás után hullanak mindenre, amit csak lát az ablak üvegén át a lopakodó pirkadatban. „Este már fagyott, az éjszaka is hideg volt, ez a hó már megmarad” – gondolta kedvetlenül. S magában már le is mondott róla, hogy elmenjen a pincéhez, ahogy tervezte, amit nagyon sajnált, mert mára már, éppen vasárnapra, egy kortynyi bor sincs a házban.

– Mégis csak megyek, persze, hogy megyek! – buggyant ki az öregből, és lábát máris nehézkesen gyömöszöli a viseltes csizmába, felveszi a jócskán kopott, nehéz télikabátot, és egészen a fülébe húzza a molyoktól már itt-ott kirágott báránybőr kucsmát.

Michal Kara lélekben már felkészült a pincéhez vezető út gyötrelmeire, az ajtó elé állítja a háromliteres demizsont, aztán megragadja a vesszőseprűt, és a kiskapu irányába kezdi söpörni az utat. Lassan halad, a seprű nyomán röpköd a frissen hullott hó. A kiskapuban fáradtan szuszsan egyet, aztán határozott léptekkel elindul a demizsonért.

Az öreg a hidegtől görnyedten ballag a kihalt utcán a felvégre, ahol a pincesor kezdődik. Az egész testét átjárja a hideg szél, ami a Fehér-szikla felől süvit és végigsöpör az egész falun. Kis idő múltán már gyorsabban liheg, az orrából, a szájából pára száll.

– Ugyancsak nekiveselkedett... Szinte vág... – röppent ki belőle. – A kutyát se verik ki ilyenkor – mondja magában, és bánja már, hogy meggondolatlanul elhagyta az otthoni meleg konyhát. Úgy tűnt neki, hogy már nagyon régen csörtet a hóban. Szilárdan érzi, hogy léptei lassulnak, hogy tovább már nem bírja, mert a lába mintha ólmosodna. Meg kellett állnia. Ahogy kiegyenesedett és felnézett, a korai szürkületben látta, hogy hála Istennek, már itt a falu vége, pontosabban az utolsó előtti ház, ahol a hatalmas hársfa alatt kőkereszt áll. Mint gyerekkorában mindig, most is keresztet vetett, ahogy az apjától látta. „Istenem, hányszor elmentem én itt a kőkereszt mellett” – jutott az eszébe. Szinte megszámlálhatatlan. Akkor, gyerekkorában, amire világosan emlékszik, fogta apja meleg kezét, úgy mentek kipirult arccal a pincéhez az elődeik nyomát őrző ösvényen. Most is, sok évtized múltán érzi lelkében azt a biztonságot és védelmet, amit az apja meleg tenyere sugárzott.

Michal Kara megállt, s emlékei közt keresi apja ábrázatát, de az valahogy a homályba vész. Nem képes életre kelteni az annyira ismert arcvonásokat, az apja mintha nem is élt volna. Az az érzése, hogy egy alig átlátszó függönyön át néz rá, és csak elmosódott, láthatatlan arcú alakot lát. Hol van már az apja meg a többiek, akik valamikor előtte itt jártak? Mind odavan, egyedül maradt, egyes-egyedül, mint ez az öreg hárs, mely óvja a kőkeresztet. Ez is kidől majd egyszer, mint ahogy ő is, csakhogya ő sokkal előbb, mint ez az óriás fa.

– Elég, félre az ilyen hiábavalóságokkal! – kapott észbe, s ahogy jobban körülnézett, meglepte a kibontakozó, szépen láthatóvá váló táj. Igaz, a havazás nem szűnt meg, a sötétszürke hófelhőkből szüntelenül hullott, és vastagon befedte a jól ismert környéket. Aztán a gyászos fekete madarakra, károgó varjakra lett figyelmes, amint a behavazott falu fölött szálltak, aztán a rétek irányába húztak a közeli Kémény-szikla felé, ahol eltűntek a szeme elől.

Az öreg folytatja útját, fújtat az erőlködéstől, de bátorítja a tudat, hogy minden lépésével közelebb kerül a pincéhez, melynek ölében, mint mindig, most is menekvést talál. Minden tíz-tizenöt méter után megáll egy kicsit, hogy pihenjen. Ilyenkor bütykös ujjáival megtörli a fagytól megdermedt bajuszát, és tekintetével elkalandozik valahová a magas sziklák fölé, ahol előbb eltűntek a varjak. Testét a hideg rázza, ami egyben hajtja is tovább. Meg sürgeti a vágy a gyertya pislákoló fénye, saját borocskája után, ami a viaszgyertya lángja mellett oly csábosan kínálja magát az üveg pohárban. Már nem gondol az út keservére, a hidegre, a hóra, a túlfáradt testére, hanem az örömrre, ami mindig várja a pincében. Minél közelebb kerül hozzá, annál bizonyosabb, hogy ezért az örömmért útra kelne akkor is, ha cigánypurdék potyognának az égből. Michal Kara részére ez az egyes-egyedüli, aminek az életben még örül, s ezt nem hagyná ki a világért sem. Ennyi és semmi más, mert a női öl melegének élvezete is rég odavan. Számára a gyönyör hóforrása már kihűlt. Eltemette hajdani erős vágyát, hogy vigasztalást nyerjen az asszonyi ölben, ez az emlékek mélyére került, amely ha néha egy pillanatra vissza is tér, amily gyorsan lobban, oly hamar ki is alszik, elszáll, mint a füst.

Az öreg végre kifújhatta magát a présház ajtaja előtt, amit csak nehezen tudott fél kézzel kinyitni, a másikkban a demizsont szorongatta. Néhányszor dobantott a lábával, lerázta magáról a havat, aztán határozottan lépett a présház homályába. A gyertyagyújtás után ösztönösen szétnézett a helyiségben, hogy minden úgy van-e, mint egy hete itt hagyta. A szemle után most is összeszorult a torka, mert az eredeti berendezésből mára már alig maradt valami. Az igazat megvallva nincs is rá szüksége. A pince díszét, a hatalmas sváb prést, amit a nagyapja után örökölt, ma már a falumúzeum látogatói csodálják. Ott áll az udvaron, tető alatt a maga szépségében, felújítva, átfestve. Olvasható rajta nagyapja neve, szépen belevésve a gerendába: Michal Kara, s a szomszéd falubeli sváb mester megörökítette a készítés évét is: 1883. Mit kezdene ő az olyan eszközzel, aminek csak a kőből faragott alja lehet vagy négyszáz kiló. Neki már nincs szüksége semmilyen présre. A szőlőjéről már rég lemondott, s azt a kétszáz kilónyit, ami a kertben terem, kipréseli a szomszéd, és a mustot még el is hozza a pincébe. Ennyi éppen elég egész évre, többre nem is lenne szüksége. Egy hétre három liter. Semmi több. Ebből néha még a szomszédnak is jut egy-egy pohárral. Túladott a puttonyon, a kádon, a mérőn meg a hordókon is. Amit lehetett, eladott, ami maradt, elosztogatta. Csupán a tölgyfa asztal maradt itt a paddal és a két tölgyfa szék. A présház gerendájáról már rég nem lógnak szőlőfürtök, se házi sonka meg kolbász, hálóba bugyolálva a legyek ellen. Rég túladott a sezlonon is, ami a vasárnap délutáni szunyókálásokra szolgált itt a pincében. A fali polcok is üresek, néhány berámázott oklevelet hagyott még a falon, amit a helyi vagy a járási borkóstolókon kapott. Ez minden.

Michal Kara egyik kezében az égő gyertyát tarja. A másikkal leakasztja az üvegtököt, ahogy errefelé a lopót nevezik, és a pincelépcsőhöz indult. Itt a kőboltozat alatt sorakozott hajdan, az ötvenliterestől a héthektósig, tizenkét hordó. Maradt neki kettő a kisebbek közül. Megilletődve áll előttük egy ideig, ami jelzi, hogy viszonya a borhoz bizalmas és barátságos. Mint ahogy az természetes is, mert a saját házi bora nem csupán az öröm, az erő, az életkedv itala, hanem más is, sokkal több. Különös kapocs azokkal, akik előtte voltak itt. A bor elővarázsolja az elődökkel való emlékeket, mint ahogy most is eszébe jut, miként borozgatott itt több mint hetven évvel ezelőtt elhunyt nagyapjával. S az akkori bor is épp olyan volt, mint az övé most. A bor illata mindig eszébe juttatja a vidám szüreteket, a forró öleléseket, a régi, már elcsendesült kacajokot és az elhamvadó tábortüzeket.

Az öreg fontolgatta, melyik hordóból vigyen. A vörösbor mellett döntött, a kékfrankosból viz. Kikocogtatta az ötvenliteres hordó dugóját, és nagy lélegzetet véve húzott a lopóba. Hajdan egy húzásra megtelt a literes lopó, most meg, ahogy mutatóujjával engedett a hordóra előkészített pohárba, bizony alig telt meg.

– Hiába, no – emelte poharát a magasba. – Már a tüdő sem szolgál úgy, mint kellene – mondta hangosan, és elhatározta, hogy csapra üti a hordókat.

Az öreg Kara, ahogy ott álldogált a hordók előtt, egész idő alatt érezte, hogy fájdalom hasogat a derekában, a lábában fáradtságot érzett, alig állt a lábán. Lassan, bizonytalan léptekkel indult föl a lépcsőn. Csak akkor könnyebbült meg egy kicsit, ahogy a présházban leült az asztalhoz, keresztbe tette vékony lábait és könyökével rátámaszkodott. Aztán hörpintett egyet a pohárból, de nem engedte le a torkán, csak melengette a szájában, úgy ízlelgette. Jó, nagyon jó, dicsérte, elégedett volt vele. Már hogyan lenne, hiszen olyan, ahogy az Isten megteremtette, gondolta magában. Fejtéskor ánszógon kívül semmi mást nem használ. Semmiféle porokat, egy csöppnyi vizet sem. Ilyen bort ittak az elődei, ilyenrel traktálta a vendégeiket, s ami a legfontosabb volt, ilyet kínáltak eladásra is. Ez íratlan törvény volt a családjukban, amit senki sem szegett meg.

A pohár bor után az öreg olyan jól érezte magát, ahogy már rég nem. Mintha egészen kicsirelték volna. Az alkohol nagyon gyorsan a fejébe szállt, és nyomban szűnni kezdtek a fájdalmai. A bornak tulajdonította, igen, a bor, mert mást ma még nem vett a szájába. Meg kicsit a pincének, mert itt másként szokta érezni magát, mint bárhol másutt. A pince valahogy nyugtatóan hatott a lelkére. Nem is csoda, hogy ilyenkor szívében hálával gondolt dédnagyapjára, aki a meredek hegyoldalban kiásta ezt a pincét, meg a nagyapjára, aki mészakőből a boltozatát csinálta. Az apja is hozzátette a maga részét, a pincéhez présházat épített, ugyancsak mészakőből. Neki már nem maradt más, csak annyi, hogy a pince földjét kirakja égetett téglával. Most már ebben a kényelemben semmiképp sem sajnálta, hogy idejött. Hálás volt az Úrnak, hogy nem hagyta magát elriasztani a hidegtől meg a hótól, s nem maradt otthon. Egy-két óra múlva a nagymisén imájával hálát ad neki ezért meg mindenért.

Michal Kara odament a présház ajtajához és kitárta, hogy mélyet lélegezzen a fagyos levegőből. Szinte megdermedt, ahogy körülnézett a tájon: amíg iddogált, kint még folyton sűrűn havazott, és a hó teljesen befedte csizmája nyomát. Kutatva szemlélte a tájat és gondolkodott: Vajon a domb alatti faluban tudja-e valaki, hogy itt fenn emberi lény van? Vajon tudhat-e erről valaki, hiszen a hóban semmi nyoma. Nem. Hanem az is igaz, ha majd hazafelé tart a faluba, valamit csak hagy maga után. Ahhoz azonban, hogy ebben a nagy hóhullásban elhagyja a pincét, pihennie kell. Tudja, hogy friss erőgyújtás nélkül a nehéz pinceajtót sem tudná bezárni, nemhogy a meredek lejtőn lejusson a faluba. Keserűen vette tudomásul azt is, hogy a nagymisére ma már nem jut el, és imádságával nem tud hálát adni a mindenható Istennek eddigi egész életéért. Becsukta a présház ajtaját, aztán apró léptekkel az asztalhoz ballagott és csaknem tehetetlenül rogyott a székre. Nagyon rosszul érezte magát. Kóválygott a feje, és a szeme előtt minden elsötétedett. Fejét az asztalon pihenő karjára hajtotta és nyomban elhatározta, ha már nem imádkozhat a templomban, itt fog, a pincében...

Vércse Miklós fordítása

(2006)

Ballada az öregasszonyról

Lassacskán elfogyott az ereje, napról napra egyre gyengébbnek, egyre tehetlenebbnek érezte magát. Először csak a lába nem engedelmeskedett, mintha nem is tartozna a testéhez. Rögtön reggel, már néhány lépés után úgy elgyengült csontos térde, és egész testét olyan fáradtság öntötte el, mintha bekapálta volna a sziklák alatt, jó messze a falutól a nyolcsoros, majd fél kilométer hosszú szőlőt. A fájdalom nem enyhült, hiába vett be gyógyszert, sőt egyre gyakrabban az egész testét ellepte, mint a hangyák a hullott gyümölcsöt a fa alatt.

A gyengesége kétségbe ejtette, bosszantotta a beteg teste. Később az erőtlenségét okolta szerencsétlenségéért, fájdalmáért és szenvedéséért. Emiatt borította annyi kék folt összeaszott testét, emiatt esett el annyiszor az udvaron, az utcán. Az utolsó esés végzetes lett. Eltörte amúgy is erőtlen, fájós jobb lábát. A legrosszabb helyen, bokában. Imádkozott és sóhajtozott, csak gyógyuljon meg, vigyázni fog, ki se lép otthonról, a boltba se megy el, majd szépen megkéri a szomszédasszonyt, hogy vásároljon be neki. Minden másképp lesz, másképpen kell élnie, mint eddig: a négy fal között és tenyérnyi kis udvarán. Ég veled te szőlő a sziklák alatt, az isten áldjon te kis földecske a Trnka-árok mellett, te kiskert a Szent Orbán szobornál, amelynek valami istentelen letörte a kezét, mert nem védte meg szőlejét a jégveréstől.

A kórházi ágyon fekve lélekben búcsút vett a szőlőtől, ahová már régen bottal járt, és csak néha vitte ki a veje autóval, ha a városból eljöttek meglátogatni. A bánattól összeszorult a torka, tudta, hogy többet nem fogja megmetszeni a szőlejét, bizony nem. Már sohasem fogja érezni az örömet, ahogy a borotvaéles metszőolló engedelmeskedik gyenge kezének. Metszéskor sohasem hagyták az összeszedett venyigét a szőlő végében, ahogy sokan tették, hanem hazavitték és a fészkerben kiszáritották. Egész télen volt mivel begyújtania.

A szőlőben a választást és a kötözést szerette a legjobban. Még a szüretnél is jobban, amikor a szőlő nagy, mosolygós fürtökkel köszöni meg a gazdának az egész éves törődést. Az egész családból senki sem vehette fel vele a versenyt ebben a munkában. Villámgyorsan letördelte a fölösleges hajtásokat a tőkéről, és később ugyanolyan ügyesen kötözte a karóhoz a már nagyobbra nőtt, fürtökkel teli vesszőket. Micsoda öröm volt nézni a felkötözött egyenes szőlősorokat. Ennek egyszer s mindenkorra vége. Hogy hogyan tovább? Erejéből már eddig is alig futotta a pusztá léthez szükséges munkákra. Ezután is időben fel kellene kelnie, hogy megcsinálja a moslékot a malacnak, megetesse a tyúkokat, magának meg teát főzzön reggelire. A ház körül rengeteg a munka, és még ott a kert is. Istenem, mi lesz azzal, ha már nem bír dolgozni, miből fizeti ki a ház és a szőlő adóját?

A halál gondolata az öregasszonyt itt, a kórházi ágyon lepte meg először. S a bizonyosság, hogy nem segít már rajta csak a föld a lehunytt szeme fölött. Eleget élt már, maholnap ünnepli a nyolcvanhatodik születésnapját. Hosszú idő ez, bizony nagyon hosszú. S ebből hetvenöt évet megpihenés nélkül dolgozott le. Csak akkor feküdt pár napot, amikor a lányait megszülte, sem előtte, sem utána, soha többé. Akkor sem feketett le, amikor beteg volt. Nem engedhette meg magának. Korán kelt, a családnak reggelit kellett készítenie. Aztán megfejni a tehenet, a tejjel elszaladni a tejcarnokba, megetetni a baromfit, félig megfőzni az ebédet, hogy már csak be kelljen fejeznie, ha a szőlőből vagy a földekről hazaérnek. A délután gyorsan eltelt a ház körüli munkával, észre sem vette, és már sötét volt. Mindig utolsónak került ágyba, így teltek el az évek, az évtizedek, az egész élet...

A kórházi ágyon a kétségbeesett keserűség arra kényszerítette, hogy hallgasson a lányára és a vejére. Amikor kicsit megkönnyebbült, enyhült a fájdalma és egy cseppel megnyugodott, megkérte az ápolónőt, aki úgy sürgölődött körülötte, mintha a saját gyereket ápolná, hogy küldjön táviratot a lányának és vejének a városba.

„Szombatra ígérték, hogy meglátogatnak,” magyarázta az öregasszony „én meg itt fekszem betegen, erőtlenül... tétlenül...”

„Ne féljen, néni, még táncolni is fog ezzel a lábával” mosolygott a hegyes-begyés, kerek arcú és feltűnően ferde szemű kis ápolónő. „Ne féljen” nyugtatta az öregasszonyt „mindent elintézek,” fekete szemével az ágy felé pillantott és megint kedvesen mosolygott.

Az öregasszony jó egy éve, amióta a férje meghalt, makacsul visszautasította kisebbik lánya és veje javaslatát, vagy inkább kérését. Hallani sem akart arról, hogy hozzájuk költözzön, náluk lakjon a városban. Hiába csábították a barátságos fürdőszobával, ahol a kádba és a mosdóba a falból jön a meleg víz, amivel a fájós lábait gyógyíthatná. És a központi fűtés, az csak az isten áldása! Hogy unatkozna a négy fal között? Kizárt dolog, biztosították. A sarokban ott a televízió, egész nap válogathat a sok program között. Megunja a budapesti adást, egyszerűen átkapcsol Pozsonyra, és úgy fogja magát érezni, mint otthon a szomszédasszonnyal. Nem, nem, ő nem vágyik a városba. Hogy mehetne el onnan, ahol a legkisebbeken kívül mindenkit ismer, ismeri szülőfaluja minden zegét-zugát, a határ minden ösvényét. És őt is mindenki ismeri. Nem tudta elszánni magát a költözésre, hiszen itt van eltemetve a férje, akinek a sírjához minden vasárnap kiment a kismise után, sőt hétköznap is gyakran felkereste gondolatban, hogy a tanácsát kérje. Ha elmenne, ki gondozná ezt a sírt és a szülei sírját? Nem, egy évvel ezelőtt még nem tudta rászánni magát erre a lépésre. Az életet sem tudta elképzelni a szőlő nélkül, amelyet csaknem egész életében olyan szeretettel és gondnal művelt, s amikor egy rövid percre megpihent munka közben és kiegyenesítette a derekát, gyönyörködött mindabban a szépségben, amivel a természet ezt a vidéket megáldotta.

A szőlőtől pár lépésre kezdődik a lombos erdő, és felhúzódik a meredek lejtőn a messziről kétpúpú tevére emlékeztető gerincig, a Fehér-szikláig és az Öreg-szikláig.

A levegő se lehet olyan a városban, mint itt. A hegyek felől: csupa lombos erdő, egy-egy folt fenyő vagy tiszta, erdők és rétek, amelyek kora tavasztól a borongós őszi kínálják terméseiket, mindenféle gombát és bogyós gyümölcsöt. Amikor a szőlőben dolgozott, ha éppen eszébe jutott, felszaladt az erdőbe vagy keresztülment a sziklák alatti legelőn, és már tele is volt a kosara gombával. Régen nem evett már olyan finom levest, mint amelyet szegfűgombából vagy csiperkéből szokott főzni. Sajnálkozva gondolt arra is, milyen régen szedett utoljára vargányát vagy rókagombát. Lepirította vagy pörköltet csinált belőle. Mindenkinek nagyon ízlett, a tíz ujjukat megnyalták utána. Egész évben volt gomba otthon, a férjével mindig annyit szedtek, hogy nem is tudták frissen megenni. Ami maradt, megszártották. Egész télen volt mivel feljavítani a káposztalevest, hiszen az egy magára valamit is adó házban elképzelhetetlen volt szárított gomba és aszalt szilva nélkül. Mennyi somot, dér csípte hecsedlit, mogyorót gyűjtött. A gyerekeknek egész télen volt mit ropogtatniuk. Minden ősszel gyönyörködött a feketeszeder- és piros csipkebokrokban, amelyek mintha lángoltak volna, úgy beborította őket az érett termés.

A másik oldalon a szőlőből belátta az egész völgyet a Nyírestől a Homokokig és tiszta, napos időben látszott a távolban a kanyargó Duna is.

A folyó látványától mindig nagyon meghatódott. Nem is annyira azért, mert az a szakasz, amit látott, két országot választott el, hanem főképp azért, mert a folyón túl az egyik faluban élt az idősebbik lánya. Amikor belefáradt a munkába, csendben kinyújtózott a lehajló ágú nagy diófa alatt. A teste pihent, gondolatban pedig elrepült a lányához. Vajon mit csinál ilyenájt? Vajon boldog a férjével, akit derék embernek ismert meg? Öröme telik a gyerekeiben? Kérdéseire réges-régóta nem kapott választ. Hiába is várta a lánya elmenetele utáni első években.

Hogy szerette volna látni az ismeretlen falut a Duna túlsó partján, bepillantani az ismeretlen falusi házba, ahol mindennapi életét éli lányának a családja.

A Duna azonban csendesen folyt a tenger felé, közömbösen nem vett tudomást az anya bánatáról és vágyakozásáról, hogy átjusson a bal partjára. Akkoriban ez lehetetlen volt. Még a barbár módon felrobbantott híd csupasz pilléreinek a látványától is kétségbeesett, amikor kéthetente a kisváros piacára menve megpillantotta őket. A gránit torzók mintha figyelmeztették volna, és mindig eszébe juttatták, hogy itt egy lélek sem jut át a folyó túlsó partjára. Csak a madarak szálltak szabadon a láthatáron, nekik nem lehetett megtiltani, őket nem lehetett a határokkal gúzsba kötni. Az embereket igen.

Hosszú ideig semmit sem tudtak egymásról a lányával. Csak pár hónap múlva, amikor már írhattak egymásnak. Ők ketten... egyikük keze sem szokott ceruzához, tollhoz. Rossz idők voltak, nagyon rosszak, még gondolni is rossz rájuk...

Istenem, mennyi gondot okozott neki a lánya! Mondhatni nem egyszer, hanem kétszer hagyta el. Mindkét elválás nagyon-nagyon fájdalmas, elviselhetetlen, szinte gyilkos volt az öregasszony számára. Csoda, hogy a szíve nem szakadt meg bánatában. Hallani sem akart lánya első elmeneteléről kilencszáznegyvennyolcban, de megakadályozni nem tudta.

Az asszonnak a férje mellett a helye, mondta neki a lánya, aki akkor már két éve férjnél volt, és a gyerekről is gondoskodnia kellett. Az asszony, akkor még friss nagymama, ésszel kénytelen-kelletlen belátta, amit a szíve soha nem tudott elfogadni: a lánya való igazat mond, a döntése megmásíthatatlan, mert ez nem is igazán a saját döntése. A vejét megbolondították az olcsó szavú agitátorok, akiknek nem fájt más emberek élete, teljesen megzavarták a fejét.

Szinte ma is látja, ahogy mindannyian kérelték a vejét, hogy maradjon itthon, hiszen itt is jobb, új világ jön. De hiábavaló volt minden szó, meg sem akarta hallani. Nap mint nap látták az áttelepítési bizottság valamelyik tagjának a társaságában, akik – igaz ami igaz – semmitől sem riadtak vissza, csak hogy csábítsák az embereket, és még a csillagot is odaígérték nekik az égről az új hazában. A haza anyácskában, ahogy ők mondták.

Abban az időben, még a hónapra is jól emlékszik, mert májusban volt, a kisbíró hetente eljött a falu felső végéről, nyakában a dobbal és a nadrágszíja mögé dugott két dobverővel, hogy a kultúrházba hívja az embereket. A házuk előtt mindig megállt. Amikor már eleget verte a dobot, a zsebéből kihúzott egy gyűrött papírt, megvárta, amíg az emberek elcsendesednek a kapukban, és rekedtes hangon kiabálni kezdett: "Közhírré tétetik, hogy ma hat órakor kezdődik a gyűlés a kultúrházban..."

Egyszer kíváncsiságból ő is el akart menni a kultúrházba, amikor az áttelepülő első csoportja, az első hat család már elhagyta a falut, mások meg már csomagoltak, készültek az útra. A falu nyugalma már megzavarták a hatalmas teherautók, amelyek rettenetes dübörgéssel száguldoztak a keskeny, poros utcákon, és minden mozdíthatót vittek a közeli vasútállomásra, a szomszéd faluba. Itt aztán mindent tehervagonokba raktak, amelyeket a gőzmozdony sziszegve, nehezen fújtatva húzott észak elé.

Végül mégsem ment el a kultúrházba. Volt is neki ideje politizálni! Csak féltette a nagyobbik lányát. A kisebbik még gyerek volt, engedelmeskedett neki és a férjének, aki hallani sem akart az áttelepülésről.

„Ki hallott olyat, hogy az ember gondol egyet és egyszerűen beleül másnak a vagyonába, olyanéba, akit még az életben nem látott?” érvelt a vacsoránál, amikor az egész család összejött. „Micsoda igazság az, hogy ha akarom, a semmiért kaphatok házat, földet, szőlőt, szerszámokat és az isten tudja, még mit? Hiszen mindezért más küszködött, mindez más törődésének, véres verítékének a gyümölcse,” magyarázta keserűen.

A veje, egyébként komoly, dolgos és megbízható földműves, egészen más véleményen volt. A lánya elmenetele előtt már annyira nem tudtak szót érteni, hogy ahányszor csak találkoztak, marták egymást, mint a kutyák. Mindketten makacsul ragaszkodtak az igazukhoz, nem engedett egyik sem.

„Apám, gondolja végig, ez mindannyiunk számára hatalmas lehetőség,” erősködött a veje. „Az új hazánk munkát ígér, földet, és legfőképp nagyobb darab kenyeret. A gyerekeknek iskolát, képzést a mi nyelvünkön.”

„Úgy beszélsz, mint azok ott a kultúrházban” vágott vissza dühösen a férje, és az asszony már tudta, hogy haraggal a szívükben fekszenek majd le.

„Talán vak vagy, hogy nem látod, itt is csak jobb élet jöhet,” tette hozzá, és figyelmesen méregette veje arcát, mintha azt vizsgálná, vajon komolyan gondolja-e, amit mond, vagy csak másokat utánoz.

De a vejének nem volt kedve vitatkozni, heves támadásba lendült:

„Aki akar, csak maradjon, dögöljön meg itt! Itt, ahol nem egyszer nyakon vágta az iskolában azért, mert a szünetben olyan nyelven beszéltem, amit a tanító nem értett. Magának még senki nem vágta a szemébe, hogy buta tót? Nekem százszor is a fejemhez vágta, hogy akinek a kenyerét eszed, annak a nyelvén beszélj. Nekem ebből egyszer és mindenkorra elegendem van!” ordított a veje lángoló arccal. „Elmegyek innen, és soha vissza sem jövök, és biztosíthatom magát, hogy a gyerekeim se jönnek ide soha vissza.”

Az asszony férje se hagyta magát, őt is ugyanolyan keményfából faragták. Jól emlékszik, mit felelt ezekre a szemrehányásokra. Ő is a férje oldalán állt.

„Igen, azt hiszed, hogy ott, azon az ígéret földjén mindenki tárt karokkal fog várni benneteket? Utálni fognak ott titeket, mint a rühes kutyákat, mint a tolvajokat! Beültök mások vagyonaiba, olyan gazdaságokba, amihez semmi közötök. Ti rabolni mentek! Le fognak köpni, meg fognak vetni benneteket, mint valami férget. Elhiheted nekem, hogy az ottani gazdák szemében egyszerűen csak nemkívánatos betolakodó senkiházik lesztek.”

„Mindenkinek azt gondolhatja, amit akar! Az ő dolga” mordult vissza a veje, és hogy mutassa, mennyire nem érdekli ez az egész, csak legyintett. „Meg fogjuk találni a számításunkat, ebben biztos vagyok. Olyan országba megyek, ahol jobb a világ, ahol meg fognak becsülni. Ott házat fogok kapni, itt nincs sajátom, magukkal lakunk. Ott ugyanannyi és ugyanolyan földet kapok, amennyim és amilyenem itt volt, de még az is lehet, hogy sokkal többet és jobbat. Egyébként mindent, de mindent, ami itt az enyém, és amit mozdítani tudok, magammal viszek, akár tetszik maguknak, akár nem.” Azzal kiment a konyhából, és úgy bevágta maga mögött az ajtót, hogy még az üveg is csörömpölt a keretben.

Az öregasszony ettől fogva nem talált nyugalmat és könnyebbséget. Gyakran sírva fakadt, amikor felmerült előtte a lánya arca. Ha a férje észrevette, rettenetesen dühbe gurult, összeszidta és átkozta a vejét.

Az élet azonban nem állt meg. Rengeteg volt a munka, azt se tudta, mihez kapjon. De az éjszakák, csak azok ne lettek volna! Sóhajtozott, sírdogált, forgolódott az ágyban, de titkolta, hogy szenved, hogy bánat mardossa a szívét. Évente egyszer, mindig búcsúkor, november végén, Szent Kelemen napjára eljött a lánya, hogy meglátogassa. Ez a nap igazi ünnep volt a számára, az öröm és boldogság napja!

De három éve már ezek a búcsúk sem hoznak örömet. Másodszor is elvesztette a lányát, de most már örökre; nem látja többé élve.

Amikor elolvasta a táviratot, amelyben a szörnyű hírt közölték vele, először semmit sem fogott föl, csak úgy érezte, mintha megállna a szíve. Azt hitte, nem éli túl ezt az elviselhetetlen hírt. Nem tudta fölfogni, nem értette, és a mai napig sem érti, hogyan lehetséges, hogy ő, a beteges, csaknem tehetetlen, töpörödött kis öregasszony él, a sokkal fiatalabb, erős és mindig egészséges lánya meg örökre eltávozott.

A temetésére sem volt képes elutazni. Nem volt annyi ereje, nem tudta annyira összeszedi magát, hogy uralkodjék a mozdulatain. Órákig ült az ágy szélén, lógó karral és lehorgasztott fejjel anélkül, hogy egyetlen szót is szolt volna. Hallgatott, a torka összeszorult, egyetlen hang sem jött ki rajta.

*

Az öregasszony hallgatott, nem panaszkodott. De szenvedett az első naptól kezdve, hogy beköltözött a kisebbik lányához és vejéhez a városba. Kegyetlenül szenvedett, és kimondhatatlanul vágyott haza. Nem volt képes elhinni, hogy másfél hónapot kibírt a kétszobás panellakásban. De tény, ami tény – a kórház után egyszerűen nem volt más megoldás. Hiszen több mint egy hónapot feküdt tétlenül, amíg legalább annyira meggyógyult a lába, hogy mankóval a hóna alatt néhány lépést tudott tenni.

Ezerszer is megbánta, hogy engedett a lánya könyörgésének, belátta érveit. „Ki ad magának otthon egy pohár vizet? Olyan kényelmet biztosítunk magának, amilyenről soha nem is álmodott. Biztos vagyok benne, hogy jól érzi majd magát nálunk,” győzködte a lánya.

Való igaz, hogy lánya, akinek a gyerekei már kirepültek otthonról, mindent megtett, hogy minél előbb meggyógyuljon. Nem, igazán nem vetheti a szemére, hogy nem hívta szíves szóval. Valóban kitűnőre vizsgázott odaadásból, gondoskodásból és vendégszeretetből. Néha úgy bántak vele, hogy az már kínos volt. A reggelit az ágyba kapta, az ebédet előkészítették, csak meg kellett melegítenie. De azt is csak ritkán, mert a lánya délben hazaszaladt és kiszolgált. A vacsorához együtt ültek le, és még azt sem engedték soha, hogy forró vízszugár alatt elmossa az edényt.

Az első naptól kezdve, ahogy a veje a lányával érte jött, a keserűség úgy gomolygott benne, mint a füst a dohányosokkal teli kocsmában. Te jó isten, egész nap a négy fal között! Igen, elismerte, hogy beteg, de otthon legalább üldögélhetne az udvaron vagy a kispadon a ház előtt. Összejárhatnának a szomszédasszonnyal, aki biztosan mindenben segítségére lenne, hiszen csak valamiképp fiatalabb nála, és mindig jól megértették egymást. Itt azonban tétlenségre volt ítélve; ő, aki egész életében tíz percet sem bírt mozdulatlanul ülni. Nézhetné mondjuk a televíziót, ahogy a lánya tanácsolta, de egy fél óra után már elviselhetetlen fájdalmat érez, mint a túvel szurkálnák a szemét. Nemcsak a szeme, de a feje is rettenetesen megfájdul.

Valamikor nagyon szívesen olvasott, szó szerint mindent, ami a kezébe került. Akkoriban azonban kevés ideje volt olvasni. Most már megtehetné, de hiába erőlködik, néhány sor után összefolynak a betűk a szeme előtt. Még messzire úgy-ahogy lát, de közelre nem, és a szemüveg sem segít. És hiába is olvasna, minden azonnal kihull a fejéből. A harmadik mondat elolvasása után az elsőt már el is felejtette. Így az olvasás végül is szintén hiábavaló erőfeszítés a számára.

*

Végre, édes istenem, végre megint otthon! Az öregasszonyt a veje kocsiában az autóúton az öröm és boldogság hulláma öntötte el. Egy riadt pillantást vetett a vejére, mert nem volt benne biztos, nem mondta-e ki hangosan. A férfi arca azonban semmi ilyet nem jelzett, továbbra is komolyan figyelte a végtelen betoncsíkot maga előtt. Az öregasszony megkönnyebbült. Isten ments, hogy megsértse, igazán nem érdemli meg.

Hosszú ideig egyetlen szót sem váltottak egymással. A veje, szemlátomást kicsit csalódottan, kifejezéstelen, merev arccal vezetett. Az öregasszony pedig boldogan ki-kinézett az ablakon az őszbe hajló tájra.

Már jócskán reggel van. A nap régen felkelt, de a láthatáron úszó felhők eltakarják. Észrevette, hogy a felhők borostyánszínűek, a nap meg mintha bújócskázna velük. Azt is meglátta, hogy itt-ott már szakadoznak, a felhők végül megadják magukat, és a nap megint győz ebben az örök játékban. Néhány órát mégiscsak melegíteni fogja a harmattól nedves földet és az ősz színezte fákat. Észrevette, hogy az út mentén a zöld fű sárgásbarnára színeződött, a fákról már hullani kezdtek a félig elszáradt levelek, és a villanyvezetékeken hosszú sorokban gyülekeznek a fecskék. Ezek is készülnek elrepülni a másik otthonukba, gondolta. Talán az az igazi otthonuk, mint nekem a falum, és csak mi mondjuk, hogy hazajönnek hozzánk. De sohasem tudnak tartósan megtelepedni nálunk, ahogy én sem a városban, mélézott az öregasszony.

A másfél hónapos kitérő után megint visszatér a rendes kerékvágásba, saját lábára áll, hogy azt az időt, ami még előtte van, a saját élete töltsse ki. A másfél hónappal ezelőtti meggondolatlan lépés után az életnek ott kell folytatódnia, ahol abbamaradt. Csontos, kék erekkel és ráncokkal borított keze megint szeretettel fogja gondozni a tőkét a szőlőben, úgy, ahogy kell. Az udvart is rendbe teszi, kitépi és elégeti a tolakodó gázt, aztán tisztára söpri a gallyseprővel, amit még a megboldogult férje kötött. Tudja, a padlás újratapasztása és a falakról lehullott vakolat kijavítása is csaknem erőtlen keze munkájára vár. Megint fog tyúkot és kacsát tartani, sőt malacról is gondoskodik, hadd legyen valami tartalékuk azoknak ott a városban. Zöldséget is ültet majd a kertben, hogy segítsen nekik, hiszen nagyon nagy a drágaság.

Az öregasszony sajnálja, hogy nem tavasz van, amikor a szőlőt metszeni kell. Gondolatban már ott is van, már metszi, a kezében fogja az éles metszőollót. Akaratlanul is összeszorította a tenyerét. A motor zúgása és a forgalom ellenére hallja a vesszők reccsenését, amint száraz, aszott ujjai közé fogja őket. Aztán már gondolatban a saját udvarában látta magát – megkereste a kapát, gereblyét, és átfésülte a gazzal benőtt udvart. Mélyen beszívta az égő száraz fű és gaz kesernyés füstjét, ami könnyet csalt a szemébe. Kopott táskájából elővette a zsebkendőjét és titokban megtörölte a szemét.

A veje nem vett észre semmit.

Az öregasszony már keverte is az agyagot a pelyvával, azután nagy erőfeszítéssel kitapasztotta a repedéseket a padláson és a lehullott vakolatfoltokat a vályogfalakon. Az erőfeszítéstől meg is izzadt.

Egy ugrás a gondolataiban, és már a sparhert előtt állt. Már a moslékot melegíti a malacnak; adott hozzá egy kis apró főtt krumplit és kukoricadarát, hogy kiadósabb legyen. Pár hónap múlva készülhet is a disznóvágásra. Neki ugyan már vigyáznia kell a disznóhússal, különösen a füstölttel, de legalább lesz a lánya családjának. Szegények úgyis ritkán jutnak finom falusi hurkához, kolbászhoz vagy parasztsónkához.

Jaj, még a tyúkoknak és a kacsáknak is kell dobnia egy kis magot, friss vizet kell öntenie. Már szalad is! A tojást is össze kell szednie az ólban...

*

A kocsi fékezett és megállt a kishídon a ház előtt, amely után az öregasszony annyira vágyott, amelyre annyit gondolt. Egész testében mérhetetlen fáradtságot érzett, remegett a lába, mozdulni sem bírt. Csontos tenyerét hegyes térdére tette, hogy legalább mérsékelje a remegést. Jó hosszú pillanatig tartott, számára mindez örökkévalóságnak tűnt.

A veje kinyitotta a kocsi ajtaját, s várt, mikor jelzi az öregasszony, hogy ki akar szállni. Segített neki, de az asszony észrevette, hogy lopva méregeti. A férfi arcára nézett, és megrémült a látványtól. A szemében aggodalommal vegyes mérhetetlen szájalom tükröződött. Félt, biztosan félt. Talán meg is bánta, hogy hazahozott? – ijedezett.

„Minden rendben van, fiam” biztosította határozottan, és talán maga sem vette észre, hogy a hangja remeg. „Csak segíts behozni a csomagomat, és eredj nyugodtan haza. Elboldogulok magam is.”

Látta a veje arcán, hogy nem nagyon akar hallgatni rá. Erőt vett magán, és hangosabban is megismételte, amit mondott. Szünet nélkül magán érezte veje vizsgálódó, kételkedő tekintetét. Úgy tűnt, nincs igazán meggyőződve arról, hogy az anyósa jól, sőt kiválóan érzi magát.

De ez egyáltalán nem is volt igaz! Alighogy belépett a pitvarba, a szíve hevesen verni kezdett, mintha azonnal ki akarna ugrani a mellkasából. Ebben a pillanatban rettenetesen és igazán megijedt. Csak lánykorából ismerte ezt a szívdobogást, amikor meglátta jövődöbelijét, vagy valahol titokban találkozott vele. Mindkét kezét aszott mellkasára szorította. Tenyerével érezte, ahogy a szíve szabálytalanul ver alatta. De derekasan, szinte hősiesen tartotta magát, míg a veje láthatólag nyugtalanul, sőt talán mérgesen be nem szállt a kocsiba. Csak aztán, hogy kint felzúgott a motor, tudatosította, úgy bánt vele, mint egy hordárral vagy szolgálval. Le se ültette, meg se kínálta semmivel. Hiába no, erre már nem volt elég az ereje. Ha veje még egy-két percet marad, észreveszi azt, amit az útra összpontosítva nem vehetett észre. És összepakolja, és könnyörtelenül visszaviszi a városba, vagy akár a kórházba.

Pár percig eltartott, amíg nyolcvanhat éves szíve úgy verdesett, mint a fészket először elhagyó kismadár. Levegő után kapkodott, homlokán hideg verejték gyöngyözött. Aztán éppen úgy, mint a madárfióka, amikor megint elhelyezkedik a fészkében, a szíve váratlanul visszatért a helyére és folytatta szabályos munkáját.

Kicsit jobban lett, mélyet sóhajtott, és letörölte a hideg verítéket a homlokáról. Friss levegőre vágyott.

Kiment az udvarra és leült a terebélyes diófa alá. Mélyeket lélegzett, a torka is kiszáradt bele. Szeretett volna inni egy kis vizet, vagy még inkább egy kis házi bort, az biztos segítene rajta, de félt felállni. Félt, hogy a gyengeségtől összeesik. A hátát a diófa törzsének támasztotta, a tekintetét a nap felé emelte, amely éppen lemenni készült az istálló mögött. Mire teljesen eltűnt, az öregasszonyt kétszer is elöntötte a fájdalommal érkező hideg verejték. Azután nyomban, mint ha forró vízbe mártották volna, egész testét forróság öntötte el. Fokozatosan erősödött benne egy eddig ismeretlen érzés; a rémisztő felismerés, hogy ez a vég kezdete, hogy a vég feltartóztatathatatlanság közeledik.

„Istenem, könyörülj rajtam, ne hagyj itt így meghalni” – könyörgött.

Térdre rogyott, imádkozni akart, de egyetlen ima sem jutott az eszébe, egyszerűen nem tudta felidézni az első szavakat.

Sírva fakadt.

*

Két óra is eltelt, mire magához tért az eszméletlenségéből, mire a félhomályban kezdte felfogni a tárgyak körvonalait maga körül. Nem tudta, mennyi ideig tartott ez a szörnyű állapot. Tudatában azonban felvillant a remény, hogy ez az eszméletlenség hamarosan nem ismétlődik meg. Megint érezte, hogyan ver a szíve, hogyan áramlik szét a vér a testében. Aztán a hátát végigsimította a hűvös szél, amely néhány levelet is lerázott a hatalmas diófáról. Meghallotta egy teherautó dübörgését, amely valószínűleg meglehetősen gyorsan száguldott a falu főutcáján, és elrobgott a háza előtt is.

„Látok és hallok,” suttogta, és megpróbált lassan felállni. Ettől a pillanattól kezdve minden, de minden mozdulat elgyötört testének maradék erejétől függött. Óvatosan megtette az első lépést a konyha felé. Nem történt semmi. Szemével a holdat kereste, remélve, hogy világít majd ahhoz a néhány lépéshez, amellyel még meg kell küzdenie. Megtette a következő, és megint a következő lépést.

Semmi sem történt, nem ismétlődött meg az előző roham. Talán csak véletlen volt, vagy – lehet, hogy tévedett – nem is volt igazi roham. Már csak egyetlen lépés, aztán két alacsony lépcső, és már eléri a konyha kilincset... Ebben a pillanatban történt, mint tiszta, derült égből a villámcsapás, hirtelen minden megmerevedett körülötte. Megszűnt a szél zúgása az udvaron, az utca zaja sem hatolt el hozzá. A tekintete megmerevedett. Minden de minden, ami volt vagy van, halálos csendbe, és mint az éjszaka, fekete sötétségbe merült.

Megint hideg verejték öntötte el az egész testét, és emberfeletti erőfeszítéssel, már talán csak ösztönösen tette egyik lábát a másik elé. Odalépett az ajtóhoz és kinyitotta...

Megbotlott a már nyitott ajtó küszöbében, és egész testével végigcsúszott a konyhakövön. Erőt vett magán, tudatosította, hogy itt így mégsem maradhat. Talán csak egy pillanatig tartott a fájdalmas pihenés a földön, aztán kinkeservesen becsukta az ajtót.

Ettől a pillanattól mozdulatai már nem voltak ösztönösek. Hiába csábította a sezlon a konyhában, nem feküdt le, hanem a falhoz támaszkodva bevánszorgott az első szobába, meggyújtotta a villanyt és odavonszolta magát a szekrényhez. Maradék erejéből másra már nem futotta, csak hogy levetkőzzön, aztán az ismerős helyről először gépiesen kivette a fehérneműjét. Nem sietett, nem volt miért és hová. Most már elég ideje volt, talán egész életében először. Lassan, bár erőlködve felvette éppen az erre az alkalomra idekészített tiszta fehérneműjét. Azután fekete ünneplő ruhát öltött.

Már csak három lépés választotta el a bevetett ágytól. Már nem vánszorgott, csaknem biztos léptekkel odament és hanyatt végigfeküdt rajta...

Zsembery Teréz fordítása

(1985)

Az elkésett látogató

Kora őszi vasárnap van, röviddel a nagymise után. A falu már készülődik, hogy leüljön az ünnepi ebédhez.

Nebehaj Imrich ebben az időben ballagott az ismeretlen falu széles utcáján. Néhány méterenként meg-megállt, tanácstalanul nézelődött körbe-körbe, azt a látszatot keltve, hogy valami segítségre vár. De hiába nézett be az udvarokba, öreg vaksi szemével nem látott egy lelket sem, aki segíthetne rajta. Mert neki most semmi másra, csupán segítségre, tanácsra lenne szüksége. Persze, ebben az időben, ebéd előtt, a falvak mintha kihaltak lennének, gondolta.

– Rosszul van talán? – hallatszott a háta mögött egy vékonyka női hang.

Az ezüstösre őszült, barnára sült arcú férfi az asszony felé fordult, aki az alacsony fakerítés mögött állt, amire mindkét karjával rátámaszkodott. Vézna, törékeny kasmírkendős öregasszonyt látott maga előtt, aki már benne volt a korban. Az öreg ráncos arc, a beesett szemek körüli mély karikák és az aszott test látványa sajnálatot keltett benne. Ebbe az aszott nénikébe már csak háltni jár a lélek, gondolta.

– Nem, nincs semmi bajom, köszönöm... – válaszolta halkán, de rögvest, mintha valaki bátorította volna, hangosabban megkérdezte:

– El tudna igazítani engem? – és bizalma jeléül közelebb lépett a nénihez.

– Persze, ha tudok, segítek – mondta készségesen az öregasszony.

– Ismeri Jozef Nebehajt? – kérdezte és feszülten figyelte a néni száját. – Itt lakik valahol – mutatott kezével a környező házakra.

A néni elmélyülten gondolkodott, az arca komoly lett, szinte merev. Eltartott jó ideig, mire megszólalt.

– Nem, nem ismerem – nézett mereven a látogató arcába, és ismét kis szünetet tartott. – A neve ismerősnek tűnik, de... nem... Nem emlékszem – mondta végül nyomatékkal.

– De hát itt kell laknia valahol... biztos vagyok benne, – hajtogatta az öreg.

– Azt mondja, Jozef Nebehajt? – szólalt meg ismét a néni hosszabb hallgatás után.

– Úgy van – bólintott az öreg és komoran bámulta a földet.

– Nem olyan derék, erős ember volt? – tudakolta tovább a néni.

– De igen – élénkült fel az öreg –, fiatal korában kétökörnyi erő volt benne.

– Már emlékszem... persze, hisz nem olyan gyakori ez a név... Nebehaj. Hiába no, már az én emlékezetem is vénül és lyukas, mint a rosta. Visszafelé már nem működik annyira.

Az öregasszony lassacskán egyre beszédesebb lett. Elmondta, hogy az említett férfi nem is idevalósi, csak ide nősült a faluba, s tőlük elég messze lakott, csaknem a falu szélén. Csak látásból ismerték egymást, köszöntek, de sem vele, sem a feleségével nem voltak közelebbi viszonyba.

– Ott már nem találja őket... ők már rég elmentek... – nézett bágyadt tekintettel az ismeretlen napbarnított arcába.

– Elmentek? És hová? – kérdezte halkán.

– Oda, ahová mi is megyünk... előbb vagy utóbb...

– Meghaltak? – hördült fel az öreg, mintha fejbe kólintották volna, s az arcára öreges bánat ült.

– Már rég... Szinte egy időben – tette hozzá a néni alázattal.

– Legyen nekik könnyű a föld, ahol nyugszanak – mondta a részvét szavait tétován, félhangosan, és lassú mozdulatokkal keresztet vetett. – A jó Isten legyen kegyes hozzájuk – tette hozzá fájdalmasan, és könny szökött a szemébe.

– Ugyan mondja már, ki volt magának az a Jozef Nebehaj, hogy annyira érdeklődik utána?

– A testvérem volt... a bátyám – mondta kis idő múlva rekedtes hangon.

– A testvére? – csodálkozott el a néni. – És nem tudatták, hogy meghalt?

– Nem voltunk jóban – sütötte le az öreg a szemét és az ajkát harapálta.

– Összevesztetek?

– Sokkal rosszabb... összeverekedtünk. Már több mint negyven éve. Az örökség az oka... a szülői ház, ami nemrég összedőlt. A víz vitte el, a Trnka-árok vize. Olyan viharok dúltak nálunk, felhőszakadás. Már nincs miért gyűlölködni. Hisz úgymint minden odalett. Ezt akartam megmondani Jožónak és békejobbot nyújtani.

A látogató azonban az öregasszony előtt nem akart arról beszélni, hogy a baj okozója ő maga volt. A testvérenek be akarta ezt vallani, és békeséget ajánlani: borítsunk fátylat a múltra. Ő már régen kész volt ezt feledni. A lelke mélyén sosem haragudott a bátyjára, és meg akarta kérni, ő se haragudjon rá. Hogy feledje azt a több mint negyven év előtti összeveszést, amiért ő máig nagyon szégyelli magát. Be kell ismernie, hogy akkor bizony nagyon aljasan viselkedett a bátyjával szemben. Az a csúnya veszekedés máig égeti a lelkét és marja a lelkiismeretét. Hiába akarja, nem tudja feledni egy csöppet sem. Meg hogy is tudná? Örök emlékként él benne a régi történet. Ha eszébe jut, világosan látja, ahogy apja a konyhai sezlónon fekszik: megfeketedett keze keresztbe téve a mellén, mint ahogy a kiterített halottaké, csupán a gyertya hiányzott az ujjai közül. A bátyjával, akit az apja hívatott halálos ágyához, még vigasztalgatták, hogy bizonyára hamarosan meggyógyul. Ő azonban nem hitt nekik.

– Érzem, hogy eljött az időm, mennem kell – mondta reszkető ajakkal.

Apjának minden szavára pontosan emlékszik.

– A pénzem Jožónak akarom adni. A pénzen kívül úgymint itt marad neked minden, – mondta apja nehezen lélegezve. – A ház, a szőlő, a pince, a hordók, a prés... Semmit sem viszek magammal... Itt maradnak – suttogta, majd elhallgatott. Ezek a szavak szinte letaglózták és nagyon feldühítették. Kisemmizettnek érezte magát. Nagyon rég tudja már, hogy akkor nem volt igaza. De akkor csak a maga és felesége vesződségére gondolt apjával, aki több mint egy éve az ágyat nyomta. Nem tudott uralkodni magán...

– Ha azt hiszed, hogy innen valamit is elviszel, hát abban nagyon tévedsz – vágta a bátyja szemébe.

De az sem hagyta magát.

– Nem-e, te fősvény disznó! Hol a betétkönyv? – mordult rá dühösen.

– Keresd! – ordított rá teljes erőből.

A bátyja elvesztette uralmát, és ösztönösen, minden teketória nélkül cselekedett. Bal kezével elkapta a gallérjánál fogva, és ököllel teljes erővel az arcába csapott. Erre ő leesett és levegő után kapkodott. Kis idő múltán, ahogy magához tért, a bátyja már nem volt a konyhában. Az apja rémült nyögését hallotta csupán.

– Megbolondultatok?... Nem szégyellitek magatokat?

Ezek voltak apja utolsó szavai, aki rémületében elnémult. Még aznap meg is halt.

– Tényleg nincs semmi baja? – térítette megához gondolataiból az öregasszony hangja.

– Nincs, nincs semmi bajom – nyugtatta meg a néni. – Csak arra gondoltam, hogy nagyon-nagyon későn jöttem ide... Örökre elkéstem... De hát nem tehetek semmit – legyintett. – Kár vesztegetni rá a szót.

– Valamit mégiscsak lehetne tenni – vigasztalta a néni az ismeretlent.

– És mit? – kérdezte a férfi kíváncsian.

– A temető nyitva lesz, hiszen vasárnap van... s nincs is messze – bátorította kedves tekintettel a néni.

– Igaza van, el kellene menni... megyek is... csakhogy... az a baj, hogy a bátyám és a sógoróm sírjára nem tudok tenni semmit...

– Nincs semmi baj, emiatt ne aggódjon. Nekem van virágom bőven – mosolyodott el a néni. – Szedhet, amennyit csak akar! – és kezével mutatta, merre nézzen.

Az öreg előbb egy pillantást vetett az azúrkék égre, aztán fürgén belépett a kapun a tisztára söpört udvarra, hogy utolérje az öregasszonyt, aki sietős léptekkel tartott a színes virágokkal teli kis kertjébe.

Vércse Miklós fordítása

(2006)

Nagy László

Pirosodik Húsvét

Tél veszíti ingét,
pirosodik Húsvét,
hamarosan hazamegyek,
boldog leszek ismét.

Kötél meg nem köthet,
szél vissza nem lökhet,
aki velem összeveszik:
porba höntöröghet.

Nagycsütörtök: átok,
szeget kalapáltok,
Isten ellen készülődtek
ácsok és kovácsok.

Nagypéntek: habos vér,
működik a hóhér,
Jézus meghal bűnösökért,
jószagú ringyókért.

Feketednek felhők,
bőjtölnek a bendők,
harangnyelvek megbénulnak,
szólnak fakereplők.

Nagyszombat sugároz
a feltámadáshoz,
selyem-zászlók akadoznak
bimbózó faághoz.

Alkonyatkor festek
piros tojást, kéket,
borozgatva megköszönünk
égi üdvösséget.

Tél veszíti ingét,
pirosodik Húsvét,
hamarosan hazamegyek,
boldog leszek ismét.